

Seto leelo

Seto mitmehäälne laulutraditsioon

Inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekiri

Kandetaotlus

2008

A. Liikmesriik

Eesti

B. Elemendi nimi

Seto leelo, seto mitmehäälne laulutraditsioon

C. Elemendiga seotud kogukonnad, rühmad või vajadusel üksikisikud

Seto leelotraditsiooni kandjaks on seto kogukond, eelkõige leelokoorid.

Setod on Kirde-Euroopas Pihkva järve edelanurgas asunud läänemeresoome hõimu järeltulijad, kes kuulutasid end rahvaks 2002. aastal. Praegu elavad setod valdavalt Eesti Vabariigi territooriumil, nende ajalooline asuala on administratiivselt jagatud Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel. Seto keel kuulub nagu eesti keelgi soome-ugri keelkonna läänemeresoome keelerühma. Seto traditsioone on kujundanud agraarne külakogukond ning vene õigeusu kirik. Enamikule setodest on tänapäeval iseloomulik kahetasandiline seto-eesti identiteet. Setoks olemine seostub eelkõige seto keeles rääkimise, seto laulustiili valdamise ja mõistmise, pere- ja kogukondlikest tavadest kinnipidamise ning esivanemate austamisega.

D. Elemendi lühikirjeldus

Seto leelo on setode traditsiooniline laulmisviis, mille lahutamatuks osaks on lisaks muusikale (omapärane mitmehäälsus ja hääletekitamise viis) ja kindla ülesehitusega tekstile ka sellise teksti loomise poetilised reeglid ning laulmissituatsioonid.

Leelo on üks seto kogukonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde alustalasid, millega koos antakse edasi eluviisi, keelt ja kombeid. Seto rõivastes leelotajad ja erinevad traditsioonilised pidustused Setomaal on märgilise tähendusega nii setode endi kui ka kogu Eesti jaoks. See annab tunnistust leelo tähendusrikkusest ja elujõulisusest kaasaja ühiskonnas.

20. sajandi sotsiaalsete ja poliitiliste muutustega kaasnenud moderniseerumine muutis seto kogukonna elukorraldust, mõjutades ka leelot. Kui traditsioonilises külaühiskonnas saatis leelo kõiki igapäevatoiminguid, siis tänaseks on mitmed traditsioonilised laulmissituatsioonid kadumas. Setod soovivad, et laulmine juurduks taas perekondade igapäevaelus ja eluringi saatjana. Kuna pere ja külaühiskond valdavalt enam seto kultuuri õpetaja ja suunajana ei toimi, sobivad selleks kõige paremini leelokoorid – olulised seto identiteedi kandjad ja kogukonna koondajad. Kogukonna hinnangul on kõige olulisem toetada ja väärtustada leelotraditsiooni kandjaid ja õpetajaid, leeloga seotud üritusi ning setode traditsioonilisi eluviise ja elukeskkonda. Kaudselt on leelo kandepinna laienemise eelduseks kogukonna jätkusuutlikkus. Setode austus ja armastus leelo vastu ning kindel soov suurendada laulmise osatähtsust igapäevaelus on leelo elujõulisuse tagatiseks.

1. Elemendi põhiandmed

1.a. Elemendi nimi

Seto leelo, seto mitmehäälne laulutraditsioon

1.b. Elemendi teised nimetused, kui on

Ei ole

1.c. Elemendiga seotud kogukonnad, rühmad või vajadusel üksikisikud ja nende asukoht

Seto leelotraditsiooni kandjaks on seto kogukond, eelkõige leelokoorid. Setod on omapärase kultuuriga soome-ugri rahvas. Sarnaselt idanaabritele Venemaa aladel on setod õigeusklikud, seto keel kuulub aga nagu eesti keelgi soome-ugri keelkonna läänemeresoome keelerühma. Tänapäevaks on üheks olulisemaks, tuntumaks ja armastatumaks seto kultuuri elemendiks kujunenud laul – leelo.

Praegu elavad setod valdavalt Eesti Vabariigi territooriumil. Ajalooliselt peetakse nende asualaks umbes 1700 km² suurust maa-ala Kirde-Euroopas Pihkva järve edelanurgas ja Peipsi järve lõunakaldal. Tänapäeval on Setomaa administratiivselt jagatud Eesti Vabariigi Võru ja Põlva maakonna ning Vene Föderatsiooni Petseri rajooni vahel. 20. sajandi ühiskondlike ja poliitiliste muutuste tulemusena on setod asunud elama ka väljapoole ajaloolist Setomaad, kaotamata siiski sidet sellega. Kuigi suurem osa leelokoore tegutseb Setomaa Eesti Vabariiki jäävas osas, käivad seto koorid koos ka väljaspool ajaloolist asuala – lisaks Eestile vähesel määral ka Venemaal. 2008. aasta seisuga tegutseb ligi 20 organiseerunud leelokoori, igas umbes kümnekond lauljat. Peo situatsioonis liituvad nendega vabalt teised kogukonna liikmed.

Hinnanguliselt on setosid Eestis 10 000–13 000, sellest põlisel asualal umbes 3000–4000. Eesti Vabariigi 2000. aasta rahvaloenduse käigus setosid ei eristatud. 2003. aastal Vene Föderatsioonis läbiviidud rahvaloendusel määratles end setona 167 inimest.

1.d. Elemendi geograafiline asukoht ja ulatus

Leelo on tänaseni seto kultuuri lahutamatuks osaks kogu setode asualal. Leelokoorid tegutsevad Setomaal ning suuremates Eesti linnades, kus elab setosid. Kõlades kõikidel seto kogukonna üritustel Setomaal ja mujal Eestis, on leelo üks setode identiteedi alustalasid. Laulavad nii leelokoorid kui teised kogukonna liikmed. Lisaks sellele tutvustavad koorid leelot ning seto kultuuri pidevalt ka teistele Eesti elanikele ja väliskülalistele. Küllaltki tihti käiakse esinemas väljaspool Eestit – Euroopas ja kaugemalgi.

Seto leelo on läänemeresoome vanema runolaulutraditsiooni eripärane mitmehäälne lokaalvariant. Runolaulutraditsioon on omane enamikule Läänemere ääres setode naabruses elanud läänemeresoome rahvastest: eestlastele, vadjalastele, isuritele, karjalastele ja soomlastele. Seto leelo erijoonteks on omalaadne hääletekitamise viis ja mitmehäälsus, mis mõneti sarnaneb vene laulutraditsioonile.

1.e. Valdkond, mida element esindab

Suulised traditsioonid ja väljendusvormid, täpsemalt pärimuslik laulukultuur.

2. Elemendi kirjeldus

Seto leelo (tõlkes “setu laul”) on rohkem kui tuhande aastase ajalooa setode rahvalaul – traditsiooniline laulmisviis ja laulukultuur. Teksti ja meetrika poolest on tegemist läänemeresoome vanema nn. runolaulutraditsiooni eripärase lokaalvariandiga. Iseloomulik on eeslaulja ja koori partii vaheldumine: eeslaulja laulab värssi, koor liitub rea lõpusilpidel eeslauljaga ning kordab värssi. Äärmiselt oluline on improviseerimisvõime: ilma selleta ei ole võimalik tunnustatud laulikuks saada. Lähtudes traditsioonilisest meetrilisest süsteemist ja poeesiast, loovad seto laulikud uusi tekste vastavalt olukorrale.

Kuigi seto traditsioonis ei puudu ka ühehäälnelne laul, teevad leelo eriliseks mitmehäälsus ning hääletekitamise viis. Kui läänemeresoome runolaul on koori esituses reeglina ühehäälnelne, siis seto traditsioonis kordab või varieerib eeslaulja partiid kahe-kolmehäälnelne koor. Enamik lauljaid laulab peahäält *torrõt*. Heterofoonsed kõrvalekalded peahäälest lisavad madalama saatehääle *alumise torrõ*. Tingimata peab kõlama ülemine saatehääle *killõ*, mida laulab üks eriti tugeva ja terava tämbriga laulja. Tavaliselt on eeslaulja laul kiirem, kõnelisem ja varieeruvam, kooripartii aeglasem, stabiilsem ja laululisem. Eelkõige vabas õhus ja peopaigas iseloomustab leelot eriline pingestatunud tämber ja hääle tugevus.

Traditsiooniliselt saatis leelo setosid sünnist surmani. Laulmine oli kõigi oluliste perekondlike ja kogukondlike sündmuste osa, kuulus nii töö kui ka puhkehetkede ja pidude juurde. Laul on saatnud rituaale ja tavasid ning andnud edasi kogukonnas kehtivaid reegleid, aga ka lihtsalt toimuvat (kriitiliselt) kommenteerinud. Seto kultuurile on väga iseloomulik ilmaliku ja religioosse elu kooseksisteerimine. Erinevalt oma läänenaabritest Eesti aladel on setod õigeusklikud: kirikukalendri paastude ja pühade tsükkel jagas aastaringi laulurikkamateks ja -vaesemateks perioodideks.

Laulutraditsiooni arendajateks ja edasikandjateks on peamiselt naised. Paremaid, sõnaosavamaid ja suurema repertuaariga laulikke, kes on kooris tavaliselt ka eeslauljaks, nimetatakse *sõnolisteks*, kaasajal ka lauluemadeks. Lauluemadele püstitati Setomaal Obinitsas 1986. aastal ausammas. Tuntuimad *sõnolised* ja eeslauljad on täna: Minna Hainsoo, Leida Heliste, Maria Kukka, Anna Kõiv, Anne Linnupuu, Aleksandra Lohk, Maria Noormets, Õie Sarv, Anne Sepamägi, Olga Tiik ja Maret Vabarna. Seto meestelaulu on ajalooliselt vähem dokumenteeritud ja uuritud, kuid ka nende repertuaaris on valdav mitmehäälnelne runolaul. Hetkel tegutseb üks meeste leelokoor.

20. sajandi alguseni tähendas „koor” küllaltki spontaanseid ühest perekonnast või külast pärit lauljate kooslusi. Seoses esinemistega väljaspool Setomaad institutsionaliseerusid aga leelokoorid aegamööda. Intiimsete ja spontaansete laulusituatsioonide osakaal vähenes ning laulmine muutus rohkem väljapoole suunatuks. Lavalaudadel sai leelost “isetegevus” ja “pärimuskultuur”. Kuna organiseeritud koori liikmed ei saa alati järgida traditsioonilist laulutsükli, on elujõulisemad laululiigid, mis pole seotud konkreetse aja, sündmuse või

riitusega. Suur osa kooride repertuaarist on võrdlemisi fikseeritud tekstiga. Järjest vähem leidub lauljaid, kes oskavad vabalt improviseerida. Kuid esinejate enesekindlus, tabavad laulusõnad ning kuulajalegi tajutav ühine muusikaline nauding näitavad, et ka laval kõlav leelo on “elus”. Selle elujõulisest annavad tunnistust ka hoogustunud arutelu leelo hetkeseisu ja tuleviku üle ning arvamuste paljusus.

Seto laulutraditsioon elab nii kogukondlikel üritustel ja tähtpäevadel kui ka organiseeritud esinemistel ja folklooriliikumise kontekstis. Selle olulisimaks kandjaks on leelokoorid, 2008. aasta seisuga tegutseb neid ligi 20. Ka Setomaalt lahkunud setod laulavad seto laulu. Leelokoorid on sageli keskused, mis koondavad enda ümber setokeelset kogukonda ja hoiavad ülal setode identiteeti. Ühendades ja lähendades erinevas eas naisi, toetavad koorid seto kultuuri järjepidevust ja loovad võimaluse teadmiste edasiandmiseks traditsioonilisel viisil. Kuna kodudes räägitakse seto keelt üha vähem, on seto lastekoorid ühed vähestest kohtadest, kus lapsed selle keelega kokku puutuvad.

Enamikule setodest on tänapäeval iseloomulik kahetasandiline seto-eesti identiteet. Sotsiaalpoliitilisel tasandil ollakse ülejäänud Eestiga lõimunud. Võrreldes teiste Eesti piirkondadega on Setomaa argielus suurem tähendus perekondlikel ja kogukondlikel traditsioonidel, usul ja kirikul. Setoks olemine seostub eelkõige seto keeles rääkimise, seto laulustiili valdamise ja seto tavadest kinnipidamisega.

Organiseeritud esinemiste kõrval väärtustatakse taas üha enam spontaanseid laulmisi. Kuna pere ja külaühiskond valdavalt enam seto kultuuri õpetaja ja suunajana ei toimi, sobivad selleks kõige paremini leelokoorid. Eriti oluliseks peetakse, et laulmisest saaks jälle perekondade igapäevaelu osa ja eluringi saatja. Side minevikuga on lauljatele väga oluline. Vanem põlvkond on saanud laulud oma emadelt ja vanaemadelt. Nooremad õpivad nii vanematelt lauljatelt kui ka arhiivimaterjalidest. Lisaks on tähtsad esiemadelt päritud riided ja ehted. Tänu leelokooridele on säilinud nende kandmine pidulikes (esinemis)situatsioonides.

Pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal hoogustus nii setode omakultuuriline kui ka poliitiline aktiivsus. Loodud on mitmeid leelokoore ning leelo sotsiaalkultuurilist tähendust on suurendanud nii uudsed kui ka pärimuslikud kogukondlikud pidustused, mille lahutamatuks osaks on laul. Taas on sagenenud religioossete tähtpäevadega seotud külapidude *kirmaste* pidamine, kus enamasti tantsitakse traditsioonilise pillimuusika saatel ning lauldakse seto keeles. Leelopäevi, kus esinevad pea kõik leelokoorid, hakati korraldama 1970. aastate lõpus, esimene pidu toimus 1977. aastal. 1994. aastast toimub iga-aastane Seto Kuningriigipäev. See võimas seto identiteedi manifestatsioon on traditsioonilise kultuuriga tihedalt seotud ja meenutab *kirmast*. Domineerib spontaanne laulmine, organiseeritud kontserdid puuduvad. Üks populaarsemaid Kuningriigipäevaga seotud sündmusi on *sõnoliste* võistlus. Parimale improviseerijale omistatakse Kuninga *sõnolise* tiitel, mis on seto kogukonnas väga kõrgelt hinnatud. Kuningriigipäevale eelneb laste päev: läbi erinevate tegevuste õpitakse tundma seto kultuuripärandit. Just laste kaasamine tagab kultuuri jätkusuutlikkuse.

Seto leelo talletamine ja teaduslik uurimine on kestnud juba poolteist sajandit. Arhiivikogud on väga mahukad ja täienevad pidevalt, mitmed laululiigid on kättesaadavad tekstipublikatsioonidena. Ilmunud on ka arvukalt uurimusi.

Seto muusikat on oma loomingu kasutanud mitmed eesti heliloojad. Leelot on töödeldud ka popmuusika vahenditega. Kuigi mitmed seaded pole kogukonna üldist heakskiitu pälvinud, on need kahtlemata tutvustanud seto laulu või selle mõningaid elemente noorematele põlvkondadele.

3. Nähtavuse, teadlikkuse ja dialoogi tagamiseks astunud sammud

Seto kogukond ja leelokoorid on olulisel määral aidanud laiemale avalikkusele teadvustada vaimse pärandi väärtustamise ja kaitse alla võtmise vajadust. Oma kultuuri hoitakse kogukonnasiseselt au sees ja tutvustatakse huvilistele väljastpoolt. Defineerides end kogukonnana suuresti läbi keele ja kultuuri ning hoides neid nii poliitikute kui meedia tähelepanu all, laiendavad setod oluliselt vaimse kultuuripärandi kõlapinda kaasaja ühiskonna loomuliku ja väärtusliku osana ning tõstavad teadlikkust kultuurilisest mitmekesisusest. Olulist toetust selleks on saanud riiklikust Setumaa Kultuuriprogrammist, mille eesmärgiks on säilitada setode keeleline ja kultuuriline eripära ning väärtustada Setomaad elukeskkonnana.

Setod on uhked oma laulukultuuri üle, millega koos antakse edasi eluviisi, keelt, kombeid ja traditsioone. Leelo on üks seto kogukonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde aluseid, mis saadab kõiki olulisi kogukondlikke sündmusi-koosviibimisi. Tihtipeale loovad *sõnolised* spetsiaalselt uusi päevakohase sõnumiga, kuid vormilt leelotraditsiooni järgivaid laule, näidates, et leelo elab ja toimib endiselt kommunikatsioonivahendina. Leelo moodustab ühe osa terviklikust kultuuripärandist, mida setod nii pidupäevadel kui igapäevaelus au sees hoiavad. Nii Setomaal kui ka mujal on just leelokoorid olulisteks seto identiteedi kandjateks, kogukonna koondajateks ning seto kultuuri tutvustajateks. Eelkõige oma kultuuripärandit – muusikat, kombeid ja traditsioonilist käsitööd – tutvustades ning edendades näitavad setod, et tegemist on ka tänapäeval kogukonna ja selle ühtsuse seisukohalt oluliste teadmiste- oskustega.

Seto kogukonna ja leelokoorida tegevus tagab kahtlemata vaimse kultuuripärandi parema nähtavuse, mis on esindusnimekirja üheks eesmärgiks. Leelot kui üht seto kultuuri keskset elementi tutvustatakse nii Setomaa külalistele kui ka huvilistele mujal Eestis ja väljaspool. Sel viisil innustatakse nii setosid endid kui ka teisi oma traditsioonilist kultuuri au sees hoidma. Esinemised väljaspool Eestit avardavad ka seto naiste maailmapilti. Õppides tundma teise kultuuri omapära, osatakse rohkem väärtustada ka oma erinäolisust ning maailma kultuurilist mitmekesisust. Mitmed leelokoorid on korduvalt esinenud teistes Euroopa riikides ja Venemaal, aga ka USAs ja Aasias. 2007. aastal Hiinas toimunud I rahvusvahelisel vaimse kultuuripärandi festivalil pälvisid leelot, tantse ja käsitööd tutvustanud setod kuldmedali – Kuldse Päikselinnu auhinna.

Setode tegevusest on oma kultuuripärandi teadvustamiseks, väärtustamiseks ja tutvustamiseks innustust saanud teisedki kogukonnad. Aktiivselt tehakse koostööd Eestis aktiveerunud

pärimuskultuuri piirkondadega, sh Kihnu kultuuriruumiga, mis kanti 2003. aastast Inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirja. Ühiseks eesmärgiks on paikkondliku eripäraga pärimuskultuuride hoidmine ja edasiandmine ning seeläbi maailma kultuurilise mitmekesisuse säilitamine. Koos arutatakse võimalusi UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni rakendamiseks ja vahetatakse ka kogemusi erinevate toetusprogrammide osas. Erilist tähelepanu pööratakse nooremale põlvkonnale: toimuvad noorte ühisüritused ja -seminarid. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga on väljatöötamisel kava pärimuskultuuri õpetamiseks nende piirkondade üldhariduskoolides. Setod osalevad soomeugri rahvaste maailmakongressidel ja teevad hõimurahvastega kultuurialast koostööd. Algsjärkus on koostöö Läti Vabariigi Alsunga piirkonna Suiti kogukonnaga, mis on ilmekas näide kultuurilist mitmekesisust austavast dialoogist.

Seto leelo kandmine inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja oleks vääriiline tunnustus seto kogukonnale ja leelokooridele, tõstmaks esile pikaajalist Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni põhimõtteid järgivat, valdkonda väärtustavat ja tutvustavat tegevust leelotraditsiooni ja kogu seto kultuuripärandi hoidmisel. Lisaks seaks selline tunnustus setosid teistele kogukondadele veelgi enam eeskujuks, innustades mõtestama ja väärtustama oma kultuuripärandit.

4. Kaitsemeetmed

4.a. Praegused ja hiljutised tegevused elemendi kaitseks

Seto kogukonna kultuuriline aktiveerumine on tugevdanud leelotraditsiooni, lisades sellele kandepinda ja elujõudu. Alates 1990. aastatest on loodud mitmeid uusi (sh laste ja meeste) leelokoore. Setode huvide, keele ja kultuuri kaitseks ja edendamiseks tekkis nn setoliikumine: mitmed organisatsioonid koondavad Setomaa ning seto kultuuri käekäigust hoolivaid inimesi. Leelo tähendusest annab tunnistust tõsiasi, et lisaks Setomaa küladele ja setode organisatsioonidele on Setomaa ja seto rahva esinduskogus Seto Kongressis oma delegaat igal leelokooril. Setode austus ja armastus leelo vastu ning kindel soov suurendada laulmise osatähtsust igapäevaelus on olulisimaks leelo elujõulisuse tagatiseks.

2008. aastal tuli kokku kõiki seto leelokoore ja lauljaid ühendav Seto Leelotarku Kogu (LTK). Eesmärk on pakkuda lauljatele võimalust arutleda leelo ning laiemalt seto kultuuri oleviku ja tuleviku üle, aga ka üheskoos laulda. Aktiivne osavõtt LTK tööst ning tulised vaidlused ei jäta kahtlust, et leelo hea käekäik on kogukonna südameasjaks. Üheskoos seto vaimset pärandit lahti mõtestades tugevnevad kogukonnasisesed sidemed. Arutelu tulemused said aluseks käesolevale kandetaotlusele ning kaitsemeetmetele.

Siin on kogukonna tegevuste kõrval olulisel kohal riigi ja kohalike omavalitsuste tugi. 1990. aastate alguses hakati taasiseseisvunud Eesti Vabariigis Setomaale riiklikult suuremat tähelepanu pöörama. Kuna piirkond on administratiivselt jagatud Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel, tegeleti esialgu peamiselt piiri-, kodakondsus- ja omandiküsimustega.

Setomaa regionaalprogrammi toel tõusis kogukonnaliikmete aktiivsus: muuhulgas hakkas regulaarselt ilmuma ajaleht Setomaa, jätkus setokeelsete raadiosaadete tegemine ning paranes

muuseumide olukord. 2003. aastal käivitati Kultuuriministeeriumi koordineerimisel kultuuriprojektide paremaks rahastamiseks Setomaa kultuuriprogramm. Ministeeriumide, maavalitsuste, kohalike omavalitsuste ning kolmanda sektori tulemuslik koostöö jätkub Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud Setumaa riikliku kultuuriprogrammi 2006-2009 raames. Selle maht on 5 miljonit krooni (320 000 eurot) aastas – kokku 20 miljonit krooni (1,3 miljonit eurot).

Üldeesmärk on säilitada setode kultuuriline ja keeleline eripära ning väärtustada Setomaad kui elukeskkonda. Muuhulgas soovitakse aidata kaasa seto kultuuris osalejate ringi laienemisele, eriti noorte sidumisele esivanemate keele ja kultuuripärandiga. Leelokoorid saavad programmist tegevustoetust ning taotlevad aktiivselt projektitoetust CD-plaatide väljaandmiseks, ürituste korraldamiseks, neil osalemiseks jms. Toetatud on erinevaid seto kogukonna üritusi, mille lahutamatuks osaks on leelo.

Kultuuriprogramm on aidanud oluliselt kaasa mitte ainult leelo, vaid seto kultuuri kui terviku püsimisele elujõulisena. 2009. aastal töötatakse välja uus programmikava aastateks 2010-2014. Lisaks saab Setomaa kultuuriprogrammist üks riikliku, 2030. aastani kehtiva Eesti kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamise arengukava alaprogramme.

2006. aastal Siseministeeriumi käivitatud Setomaa arengu programmi eesmärk on toetada piirkonna elujõulisust, investeerides ettevõtluskeskkonda ja inimkapitali. Arengupotentsiaalina käsitletakse kultuurilist ja looduslikku eripära. Setomaa säästev areng ja seto kogukonna jätkusuutlikkus on kaudselt ka leelo kandepinna laienemise eelduseks.

LTK näeb edaspidigi olulist rolli nii kogukonna kui ka riigi ja kohalike omavalitsuste ühistel pingutustel leelo toetamiseks. Toetada tuleks seto laulustraditsiooni kandjaid ja õpetajaid, sellega seotud üritusi ning setode pärimuskultuuri, traditsioonilisi eluviise ja elukeskkonda, mis loovad eeldused seto kultuuri püsimiseks elujõulisena. Kogukonna tasandil on esmatähtis noorte kaasamine.

4.b Plaanimatud kaitsemeetmed

Vaata punkt 4.c.

4.c Riikide ning kogukondade, rühmade või üksikisikute lubadused

Seto leelo elujõulisuse tagamiseks plaanitud kaitsemeetmed on otseselt seotud nii seto kogukonna kui ka riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja erinevate organisatsioonide antud lubadustega. Seetõttu on punktid 4.b ja 4.c koondatud ühtsesse ja ülevaatlikku tabelisse. Kaitsekorralduskava aluseks on seto kogukonna soovid. Mitu kuud väldanud aruteludesse olid lisaks kogukonna ja leelokooride esindajatele kaasatud ministeeriumide, maakondade, kohalike omavalitsuste ja UNESCO ERK esindajad. Kooskõlastusringil kinnitasid osapooled oma valmidust kirjeldatud tegevuste elluviimiseks.

Kaitsekorralduskava hõlmab seto leelot, kogu Setomaad, seto kogukonda ja kultuuri toetavaid tegevusi. Pikemaajalised eesmärgid on:

1. kindlustada leelotraditsiooni püsimine selle kandjate, seto organisatsioonide, piirkonna kohalike omavalitsuste ja riigi koostöös;
2. kindlustada leelotraditsiooni toetava elulaadi püsimine ning kogukonna toimimine;
3. mõjutada riiklikke ja kohalikke võimuorganeid rakendama seadusandlikke, majanduslikke ja administratiivseid meetmeid seto kultuuri kaitsmiseks ja tugevdamiseks;
4. tunnustada ja toetada pärimuslike oskuste ja teadmiste edasiandjaid;
5. laiendada seto keele ja pärimuskultuuri õpetamist, eriti Setomaa lasteaedades ja koolides;
6. käivitada Rahvusringhäälingus regulaarsed setokeelsed ja seto kultuuri tutvustavad saatetsükliid;
7. süstematiseerida seto kultuuri käsitlevad arhiivi- ja muuseumimaterjalid, tõhustada nende teaduslikku uurimist ja teha nii allikad kui ka uurimistulemused setodele paremini kättesaadavaks;
8. kaitsta looduslikku mitmekesisust ja soodustada kohalike ressursside jätkusuutlikku kasutamist.

Seto leelo tegevuskava 2008-2014

Vastutav institutsioon	Eesmärk	Tegevused	Rahastamise allikad	Koostööpartnerid
Kogukondlik tasand				
Leelokoorid	Läbi laialdase tegevuse kanda ja anda edasi seto leelotraditsiooni.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leelo, seto keele ja teiste seto vaimse kultuuripärandi elementide osatähtsuse suurendamine igapäevaelus ja omavahelises suhtluses. 2. Järelkasvu eest hoolitsemine, eriti laste ja noorte kaasamine. 3. Regulaarne kooskäimine, koori repertuaari laiendamine. 4. Leelotarku Kogo tegevuses osalemine. 5. Seto leelo ja kultuuri aktiivne tutvustamine. 	omavalitsused, KulKa, KUM, SIM, erasponsorid	Omavalitsused, LTK, SVL, SKVK, ERFN
Seltsing Seto Leelotarkade Kogo (LTK)	Tagada traditsioone järgiva leelo elujõulisus ja aktiveerida kogukonda pärimuse hoidmisel.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leelotraditsiooni arengu suunamine. 2. Koolitustegevus 	omavalitsused, KulKa, KUM, SIM, erasponsorid	omavalitsused, SKVK, SVL
MTÜ Seto Kongressi Tugiühing (Seto Kongress, Seto Kongressi Vanemate Kogo (SKVK))	Aktiveerida kogukonda pärimuse hoidmisel ja edasiandmisel.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leelo temaatika käsitlemine kongressi istungitel. 2. Kogukonna teavitamine ja kaasamine kongressi delegaatide kaudu. 	KUM	SVL, KUM, HTM, LTK, omavalitsused

MTÜ Seto Noorte Selts	Kaasata noori seto kultuurialastesse tegevustesse.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ühendada seto noori 2. Seto kultuuriürituste korraldamine 3. Koostöö teiste eesti pärimuskultuurikogukondade noortega. 	KUM, SIM, HTM, omavalitsused, EL struktuurifondid	SVL, omavalitsused, TÜ, teiste Eesti pärimuskultuuri kogukondadega suhtlemine
MTÜ Seto Käsitöö Kogo (SKK), MTÜ Käsitööselts Kirävüü	Säilitada ning arendada leeloga seotud traditsioonilist käsitööd.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Käsitöö tegemise juures leelotraditsiooni tugevdamine. 2. Seto rahvariiete ja ehete valmistamisega seotud koolitus-, teavitus- ja nõustamistegevus. 3. Seto rahvariiete ja ehete valmistamine. 4. Rahvariiete ja ehete kandmist tutvustavate õppematerjalide koostamine. 	KUM, SIM, KulKa, EL struktuurifondid, HMN	SVL, seto MTÜ-d, ERKL, omavalitsused, LTK, RAKK
MTÜ Seto Kolledži Ühing	Õpetada seto vaimset kultuuripärandit.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koolituste ja õppepäevade korraldamine: seto käsitöö, laul ning pillimäng. 	KUM, KulKa	LTK, SKK, EPMK
MTÜ Taarka Pärimusteater	Tihendada seoseid leelotraditsiooni ja kaasaja kultuuri vahel esituskunstides.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leelo kaasamine algupärastesse seto etendustesse. 2. Tutvustada seto kultuuri ja ajalugu laiale publikule. 	omavalitsused, KulKa, KUM, SIM, HMN, erasponsorid	Kutselised teatrid, leelokoorid, omavalitsused
SA Setu Kultuuri Fond	Toetada seto kultuuripärandit.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uuringute, koolituste, publikatsioonide ja muude projektide rahastamine. 2. Kogukondlike tegevuste toetamine Seto Seltsimajas. 	SIM, KUM, KulKa, EL struktuurifondid, erasponsorid	KUM, SIM, PM, HTM, TÜ, TLÜ, MTÜ Fenno-Ugria Asutus, SVL
MTÜ Seto Etnokultuuri Ühing	Hoida seto kultuuri Vene Föderatsiooni Petseri rajoonis.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leelotraditsiooni hoidmine Vene Föderatsiooni Petseri rajoonis 2. Seto kogukonna piiriülese ühistegevuse hoogustamine. 	KUM, EL programmid, erasponsorid	SVL, SKVK, maavalitsused, omavalitsused, SKK, LTK

MTÜ Setomaa Turism	Tutvustada Setomaad ja seto kultuuri.	1. Pärimuskultuuri austava ja toetava turismimudeli loomine Setomaal. 2. Leelo tutvustamine seto kultuuri olulise osana.	KUM, SIM, MKM, EL struktuurifondid	Ettevõtjad, SVL, SIM, MKM, LTK, leelokoovid
MTÜ Piiriveere Liider (LEADER tegevusgrupp)	Toetada pärimuskultuuri jätkusuutlikkust.	1. Pärimuskultuuril põhineva elukeskkonna hoidmine ja arendamine.	EL struktuurifondid	Maavalitsused, eraettevõtjad, LEADER tegevusgruppid Eestis ja mujal Euroopas
EAÕK Setomaa kogudused	Väärtustada ja hoida kogukondlikku kultuuri.	1. Seto ja õigeusu traditsioonide tutvustamine ja õpetamine. 2. Kirikute ja tsässonate taastamine ja restaureerimine.	EAÕK Setomaa kogudused, SIM, KUM, EL struktuurifondid, annetused	SVL, KUM, Muinsuskaitse Amet, EAÕK

Kohalik tasand

Setomaa muuseumid: Obinitsa Seto Muuseumitarõ, Värskas Seto Talumuuseum, Saatse Muuseum	Koguda, säilitada, uurida ning tutvustada leeloga seotud kultuuripärandit.	1. Muuseumikogudele ligipääsu hõlbustamine. 2. Seminaride, näituste ja seto traditsioone tutvustavate teemapäevade korraldamine.	Omavalitsused, KUM	KUM, HTM, TÜ VKA, EKA, ERKL, EKM, ERM, omavalitsused, Vene Föderatsiooni Petseri rajooni seto kogudega muuseumid
---	--	---	--------------------	--

Meremäe, Mikitamäe, Misso ja Värskas vallavalitsus	Tagada seto kultuuri jätkusuutlikkus Meremäe, Mikitamäe, Misso ja Värskas vallas.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tingimuste loomine leelokooride ja seto kultuuriseltside ja -sündmuste järjepidevuse säilimiseks. 2. Leeloga seotud tegevuste jäädvustamine, avaldamine ja arhiveerimine. 3. Seto pärimuskultuuri õpetamise tagamine koolides. 4. Kogukondlike tegevuste toetamine. 5. Tsässonate, kirikute ja külaplatside hooldamine. 	omavalitsused, KUM, SIM, SVL, EL struktuurifondid	Muuseumid, rahvaraamatukogud, koolid, MTÜ-d, LTK, EAÕK
--	---	--	---	--

Regionaalne tasand

Setomaa Valdade Liit (SVL) - Meremäe, Mikitamäe, Värskas ja Misso vald	Tagada Setomaa valdade üldine areng seto pärimuskultuuri kestmiseks.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tingimuste loomine seto kultuuri järjepidevuse säilimiseks ja arenguks. 2. Leelotarkade Kogo tegevuste toetamine. 3. Koostöö koordineerimine Setomaal ja väljaspool. 	Omavalitsused, KUM, SIM, EL struktuurifondid, EL programmid, sponsorid	Omavalitsused, maavalitsused, MTÜ-d, LTK, SKVK, muuseumid, koolid, KUM, SIM
Põlva Maavalitsus (PõMV), Võru Maavalitsus (VõMV)	Seto kultuuripärandi hoidmine.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maakonna arengu kavandamine arvestades seto kultuuri eripära. 2. Osalemine kultuuriprogrammide kavandamises ja rakendamises. 	SIM, EL struktuurifondid	KUM, HTM, SVL, omavalitsused

Üleriigiline tasand

Kultuuriministeerium (KUM)	Väärtustada kogukondlikku pärimuskultuuri.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Setomaa riikliku kultuuriprogrammi rakendamine. 2. Riikliku programmi "Lõuna-Eesti keel ja kultuur" rakendamine. 3. Riikliku programmi „Pühakodade säilitamine ja areng“ rakendamine (tsässonate korrastamine). 4. Valdkondliku arengukava "Kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamise strateegia 2010-2030" koostamine ja rakendamine. 	KUM	SVL, omavalitsused, EAÕK, Muinsuskaitseamet
Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus (RAKK)	Tagada UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni rakendamine Eestis.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vaimse kultuuripärandi nimistu haldamine. 2. Rahvakultuuri andmebaasi haldamine, andmete analüüsimine ning nende säilitamiseks ja arenguks ettepanekute sõnastamine. 3. Seto kogukonna toetamine ja nõustamine vaimse pärandiga seotud küsimustes. 4. Setomaa Kultuuriprogrammi haldamine 	KUM	omavalitsused, SKK, SVL, LTK
Riigimuuseumid ja teadusasutused (EKM, ERM, EVM, EKI, Võro Instituut)	Koguda, säilitada, uurida ning tutvustada leeloga seotud kultuuripärandit.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Seto kogude korrastamine, digiteerimine ja kättesaadavaks tegemine. 2. Seto ainese teaduslik uurimine, tulemuste avaldamine. 3. Osalemine Setomaa koguteose koostamises. 	KUM, HTM, Eesti Teadusfond	Ülikoolid, Setomaa muuseumid, Rahvusrhiiv, seto kogukond

Eesti Rahvusringhääling (ERR)	Tutvustada ja jäädvustada seto leelotraditsiooni.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Regulaarsete setokeelsete saatetsüklite tootmine. 2. Seto kultuurisündmuste salvestamine. 3. ERR seto kultuuri puudutavate arhiivimaterjalide kättesaadavaks tegemine. 	KUM, SVL, omavalitsused	SVL, KUM, leelokoovid, Setomaa muuseumid
Siseministeerium (SIM)	Luu võimalused Setomaa regionaalarenguks, tagamaks seto kogukonna elujõudu ja jätkusuutlikkust.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Setomaa arenguprogrammi rakendamine, sh loomeettevõtluse arengu toetamine. 2. Setomaa Asjatundjate Komisjoni töö korraldamine. 3. Tasuta- ja soodusviisade korra väljatöötamine hõlbustamiseks seto kogukonna piiriülest suhtlust. 	SIM	SVL, KUM, HTM, MKM, omavalitsused, SKVK, VõMV, PõMV
Haridus- ja Teadusministeerium (HTM)	Tagada pärimuskultuuri, sh leelo järjepidev õpetamine.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Murdekeele ja pärimuskultuuri õpetamise rahastamine ning koordineerimine Setomaa koolides. 2. Üldhariduskoolide pärimuskultuuri valikainekava koostamise toetamine, õpetajate täiendkoolituse toetamine. 3. Pärimuskultuurialaste noortealgatuste ja elukestva õppe toetamine 	EL struktuurifondid, HTM	Võru Instituut, SVL, omavalitsused, KUM
Ülikoolid: Tartu Ülikool (TÜ), Tallinna Ülikool (TLÜ), Eesti Kunstiakadeemia (EKA)	Edendada seto kultuuri alast õppe- ja teadustööd.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Loengud, seminarid, välitööd. 2. Uurimistulemuste avaldamine ja tutvustamine. 3. Osalemine Setomaa koguteose koostamises. 	HTM, KUM, EL struktuurifondid, Eesti Teadusfond	SVL, HTM, KUM, muuseumid, seto kogukond

Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium (MKM)	Luu Setomaal toimiv ja jätkusuutlikku arengut toetav infrastruktuur.	1. Teedevõrgu korrastamine kogukonnasisese suhtlemise hõlbustamiseks. 2. Loomemajanduse arendamine. 3. Piirkonna majandusliku suutlikkuse kasvamiseks vajalike tingimuste loomine.	MKM, EL struktuurifondid, omavalitsused	Maanteeamet, SVL, SKVK, VõMV, PõMV, omavalitsused, SIM, KUM, PEA, VAA
Välisministeerium (VM)	Luu võimalus kahel pool Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelist kontrolljoont asuva seto kogukonna omavaheliseks suhtlemiseks.	1. Vene Föderatsiooniga kokkulepete saavutamine tasuta- ja soodusviisade korra sisseseadmiseks.	VM	SVL, SKVK

Kasutatud lühendid

EAÕK	Eesti Apostlik Õigeusu Kirik
EKA	Eesti Kunstiakadeemia
EKI	Eesti Keele Instituut
EKM	Eesti Kirjandusmuuseum
EPMK	Eesti Pärimusmuusikakeskus
ERFN	Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu
ERKL	Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit
ERM	Eesti Rahva Muuseum

EVM	Eesti Vabaõhumuuseum
HMN	Hasartmängumaksunõukogu
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
KulKa	Eesti Kultuurkapital
KUM	Kultuuriministeerium
LTK	Leelotarku Kogu
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
MTÜ	Mittetulundusühing
PEA	MTÜ Piiriäärne Energiaarendus
PM	Põllumajandusministeerium
PõMV	Põlva Maavalitsus
RAKK	Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus
SIM	Siseministeerium
SKK	MTÜ Seto Käsitüü Kogu
SKVK	Seto kongressi Vanemate Kogu
SVL	Setomaa Valdade Liit
TLÜ	Tallinna Ülikool
TÜ	Tartu Ülikool
VAA	Võrumaa Arenguagentuur
VM	Välisministeerium
VõMV	Võru Maavalitsus

5. Kogukonna kaasatus ja nõusolek

5.a. Kogukondade, rühmade ja üksikisikute kaasatus

2005. aastal tegid seto kogukonna esindajad Eesti Vabariigi valitsuse Setomaa asjatundjate komisjonile ettepaneku taotleda seto leelo kandmist UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Alates 2005. aastast on seto kogukond erinevate organisatsioonide ja esinduskogude kaudu olnud kaasatud taotluse ettevalmistamisse.

Seto leelokoore ja laulikuid ühendava **Seto Leelotarku Kogo** kokkutulekul tutvustati 2008. aasta kevadel pärimusekandjatele UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni põhimõtteid. Arutlusel olid järgmised küsimused: Milline on seto leelo tänapäeval? Millised on selle tugevad ja nõrgad küljed? Kuidas tagada seto leelo püsimine? Mida saab selleks teha iga seto kogukonna liige? Millist toetust oodatakse riigilt ja kohalikelt omavalitsustelt? Arutelu tulemused said aluseks kandetaotluse ning tegevuskava koostamisele. Kontaktisikute kaudu oli igal kooril võimalus osaleda kandetaotluse ettevalmistamise protsessis. Lisaks toimusid vestlusringid kõigi leelokoorigega.

Kultuuriministeeriumi juurde loodud UNESCO taotlusfaili ettevalmistava komisjoni liikmetena osalesid käesoleva dokumendi koostamises nii setode esinduskogu **Seto Kongressi, Setomaa Valdade Liidu** (Eestis hõlmab Setomaa nelja valda, mis on moodustanud Eesti Vabariigis ainulaadse maakondade piire ületava omavalitsuste ühenduse) kui ka leelokoorige esindajad, olles vahendajateks kogukonna ja komisjoni vahel ning seistes hea setode huvide eest. Neil oli määrav roll nii taotlusfaili sisulise osa kui ka tegevuskava kokkupanemisel. Samuti andsid suure panuse taotlusfaili teksti koostamisse seto päritolu teadlased.

Lisaks on ka teiste seto organisatsioonide esindajaid ümarlaudadel teavitatud konventsiooni põhimõtetest ja esindusnimekirja olemusest. Kohtumistel 2003. aastal Inimkonna vaimse pärandi meistriteoste nimekirja kantud Kihnu kultuuriruumi elanikega, on need teemad samuti kõne all olnud. Vaimse kultuuripärandi ümarlaudadel osalevad ka teiste Eesti kogukonnad.

Seto kogukonna esindajad on kaasatud sellistesse Setomaa arengu seisukohalt olulistesse riiklikesse komisjonidesse nagu Vabariigi Valitsuse Setomaa asjatundjate komisjon ja Kultuuriministeeriumi Setomaa riikliku kultuuriprogrammi juhtnõukogu. Mõlemal on oluline roll kandetaotluse tegevuskava elluviimisel.

5.b. Eelnev vabatahtlik ja informeeritud nõusolek

UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni on seto kogukonnale ümarlaudadel ja kohtumistel, setokeelses ajalehes Setomaa ja raadiosaadetes korduvalt tutvustatud. Juba 2005. aastal arutas VIII Seto Kongress seto leelo esitamist UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja, avaldades sellele ideele poolehoidu. Seto kogukond ei ole mitte ainult andnud oma nõusolekut seto leelo kandmiseks vaimse

pärandi esindusnimekirja, vaid initsiatiiv selleks tuli setodelt endilt ning kogukonna esindajad osalesid aktiivselt nii kandetaotluse sisulise osa kui ka tegevuskava koostamises.

Taotlusele on lisatud Leelotarku Kogo ja Setomaa Valdade Liidu kirjad (vt lisa 1), mis kinnitavad seto kogukonna soovi esitada seto leelo inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja ning väljendavad kogukonna nõusolekut käesoleva kandetaotluse sisuga.

5.c. Austus tavapärase traditsioonide vastu elemendi avatuse/ligipääsu osas.

Kultuurilise eripära tõttu on Setomaast saanud oluline külastuspiirkond. Pärimuskultuuriga seotud sündmused, taluarhitektuur ja piirkonnale omane käsitöö tekitavad üha suuremat huvi. Muuhulgas hoiavad ja tutvustavad seto kultuuri mitmed külamuuseumid. Külatajail on võimalus maitsta setode traditsioonilisi toite, õppida seto tantse ning kuulata leelot. Publiku ootustega arvestades ei järgi leelokoovid alati laulude seoseid traditsioonilise elu- ja aastaringiga ning laule esitatakse ka lühendatult. Samas püütakse traditsioone publikule kirjeldada ning erinevused välja tuua.

Leelokoore ühendava Seto Leelotarku Kogo aruteludest ilmnes, et lauljad näevad siin teatud ohtu leelo püsimisele traditsioonilisel ja neile olulisel kujul. Samas väärtustavad setod vastukaaluks esinemistele üha enam kogukonnasisest, traditsioonidel põhinevat laulmist. Just sellisel kujul soovitakse anda leelot edasi järgmistele põlvkondadele. Pärimuse kandjate hulgas toimub ka elav arutelu väljendusvormide muutumise teemal. Arvamuste paljusus näitab, et leelot ei ohusta muutumine ühtlustunud ja traditsioonilise rolli kaotanud suveniiriks.

Kuigi suurenenud tähelepanu on muutnud setode loomulikke elukeskkonda ja igapäevaelu, kasutavad nad seda olukorda oskuslikult oma pärimuskultuuri ja ajaloo tutvustamiseks ja populariseerimiseks. Keskendumine kultuuriturismile on aidanud vältida turismi negatiivset ja nivelleerivat mõju. Tõstetakse nii sise- kui välituristide teadlikkust setodest ja nende eripärast – maailma kultuurilisest mitmekesisusest.

6. Kuulumine riiklikku vaimse kultuuripärandi nimistusse

2003. aastal valmistas Eesti ette taotluse Kihnu kultuuriruumi esitamiseks inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimistusse. Taotluses tuli nimetada veel viis kultuuriväljendust või kultuuriruumi, mida liikmesriik kavatses järgmisena sellesse nimistusse esitada. Eesti nimetas esimesena Seto leelot, mis kuulub nüüd Eesti Vabariigi vaimse kultuuripärandi nimistusse. Nimistut haldab Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus.

7. Dokumentatsioon

7.a. Nõutud materjalid ja lisamaterjalid

	Nõutud materjalid	Lisamaterjalid
Fotod	10 hiljutist fotot (CD 1)	30 fotot (CD 3)
Video	Video "Seto leelo, Seto mitmehäälne laulutraditsioon". Pikkus 10.30. (DVD 2)	Leelonäidete DVD. Pikkus 12.53. (DVD 4)
Audio		Leelo audiosalvestused.. Pikkus 60.00. (CD 5)
Kaardid		3 kaarti, mis näitavad Setomaa geograafilist asukohta ning leelokooride paiknemist (CD 6)
Raamatud		Honko, Lauri 2003. The Maiden's Death Song & The Great Wedding: Anne Vabarna's oral twin epic written down by A.O. Väisänen. Kuutma, Kristin 2006. Collaborative Representations: Interpreting the Creation of a Sami Ethnography and a Seto Epic. Setomaa [fotoalbum] 1995. Õie Sarve eesõna. Ain Sarve ja Kalju Kuusiku fotod.

7.b. Õiguste loovutamine või "loomeomandi" litsents, koos nimekirjaga

Vaata lisa 2.

7.c. Lisaallikate nimekiri

Internetiallikad

Setomaa Valdade Liit. URL: <http://www.setomaa.ee>

Bibliograafia

Arukask, Madis 2004. The 20th Century in the Setu Kalevala-metric Tradition and Anne Vabarna's Address-Songs as the Marks of Changes in the Overall Genre System. – *Pro Ethnologia* 17, 31-48. URL: <http://www.erm.ee/pdf/pro17/arukask.pdf>

Arukask, Madis 2003. Jutustava regilaulu aspektid. 19. sajandi lõpu setu lüroepiliste regilaulude žanr ja struktuur. *Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis* 3. Tartu: Tartu Ülikool.

Garšnek, Anatoli 1954 = Гаршнек, Анатоли 1954. Народные песни сету. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения. Теоретическая часть. Московская государственная консерватория имени П. И. Чайковского. Москва.

- Hagu, Paul (koost., toim.) 2004.** Leeloantoloogia I. Lüroepika. Tartu: Tartu Ülikool.
- Hagu, Paul 2002.** Epic works of the Setu singer Anne Vabarna. – Lauri Honko (ed.) *The Kalevala and the World's Traditional Epics. Studia Fennica Folkloristica* 12. Helsinki: Finnish Literature Society, 433-463.
- Hagu, Paul 1995.** Lamentor's Strategy in the Performance of Wedding Laments. – *ARV. Nordic Yearbook of Folklore* 51, 115-124.
- Honko, Lauri 2003.** The Maiden's Death Song & The Great Wedding: Anne Vabarna's oral twin epic written down by A.O. Väisänen. *FF Communications* 131 (281). Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Jääts, Indrek 2004.** Setus on the Threshold of III Millennium. How to Survive? – *Acta Balto-Slavica* XXVIII, 235-241.
- Jääts, Indrek 2000.** Ethnic Identity of the Setus and Estonian-Russian Border Dispute. *Nationalities Papers*, 28 (4), 651-670.
- Kalkun, Andreas 2005.** The World of Seto Female Autobiographers. – *Pro Ethnologia* 17, 11-30. URL: <http://www.erm.ee/pdf/pro17/kalkun.pdf>
- Kalkun, Andreas (koost.) 2004.** 40 aastat Värška leelokoori Leiko. Quick Print.
- Kalkun, Andreas 2003.** Seto naiste eluloolaulud. Autobiograafiad ja utopiad. *Magistritöö*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Kasema, Maarja; Sarv, Vaike 1999.** Setu hällitused. *Ars Musicae Popularis* 13. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Kuutma, Kristin 2006.** Collaborative Representations: Interpreting the Creation of a Sami Ethnography and a Seto Epic. *FF Communications* 137 (289).
- Pärtlas, Žanna 2005.** К вопросу о сходствах в сетуской, мордовской и южнорусской песенных традициях. – *Setumaa kogumik 3: uurimusi Setumaa loodusest, ajaloost ja folkloristikast*. Tallinn: Ajaloo Instituut, 196-234.
- Runnel, Pille 2002.** Traditsiooniline kultuur setude enesemääratluses 1990ndatel aastatel. *Studia Ethnologica Tartuensia* 7. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rüütel, Ingrid 1988.** Die Schichten des Volkslieds der Setukesen und ihre ethnokulturellen Hintergründe.– *Finnisch-ugrische Forschungen* 49, 2, 85-128.
- Salve, Kristi; Sarv, Vaike 1987.** Setu lauludega muinasjutud. *Ars Musicae Popularis* 5. Tallinn: Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Sarv, Vaike 2000.** Setu itkukultuur. *Ars Musicae Popularis* 14. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum; Tampere.
- Sarv, Vaike 1998.** Uurimusi setu lauludest ja laulikute: etnomusikoloogiline aspekt. *Magistritöö*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Sarv, Öie 2006.** Imä peti peelte ala. – Aado Lintrop (toim.) *Regilaul – esitus ja tõlgendus*. Eesti Rahvaluule Arhiivi Toimetused 23, Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 251-258.
- Virtanen, Leea 1994.** Singers on their songs: The act of singing as perceived by singers in the Setu region of Estonia today. – Michael Branch, Celia Hawkesworth (eds.) *The Uses of Tradition: A Comparative Enquiry into the Nature, Uses and Functions of Oral Poetry in the Balkans, the Baltic, and Africa*. London: School of Slavonic and East European Studies, University of London; Helsinki: Finnish Literature Society, 231-249.
- Virtanen, Leea 1982.** Die Liedertradition der setukesischen Frauen. – Egle Victoria Zygus, Peter Voorheis (eds.). *Folklorica: Festschrift for Felix J. Oinas. Indiana University, Uralic and Altaic Series* 141. Bloomington, Indiana: Research Institute for Inner Asian Studies, 307-325.
- Vissel, Anu 1982.** Eesti karjaselaulud 1. Setu karjaselaulud. *Ars Musicae Popularis* 4. Tallinn: Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Väisänen, Armas Otto 1992.** Setunmaa. – Timo Leisiö (toim.). *Setumaalta Harjumaalle. A. O. Väisänen tutkimusmatka Viroom vuonna 1913*. Tampereen yliopisto. Kansanperinteen laitos, Julkaisuja 16. Tampere, 99-164.
- Väisänen, Armas Otto 1923.** Setunmaan “lauluemojen” tilapäisrunoja. *Kalevalanseuran vuosikirja* 3. Porvoossa: Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa, 159-183.

8. Kontaktandmed

8.a. Liikmesriik

Eesti Vabariik

8.b. Kontaktisik

Kristiina Porila
Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus
Vilmsi 55, 10147 Tallinn
tel. +372 600 92 91
kristiina.porila@rahvakultuur.ee

8.c. Vastutav riiklik asutus

Kultuuriministeerium
Suur-Karja 23, 15076 Tallinn
tel. +372 6282250
min@kul.ee
www.kul.ee

Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus
Vilmsi 55, 10147 Tallinn
tel. +372 600 92 91
kristiina.porila@rahvakultuur.ee
www.rahvakultuur.ee

8.d. Kogukonda esindav organisatsioon või isik

Setomaa Valdade Liit
Obinitsa 65301
Võru maakond
faks: +372 7998 531
kaja@setomaa.ee
www.setomaa.ee

Seto Kongressi Vanemate Kogu
Obinitsa 65301
Võru maakond
tel. +372 56252788
oie@sarv.ee

Seto Leelotarku Kogo
Esinaine Õie Sarv
Obinitsa 65301
Võru maakond
tel. +372 56252788
oie@sarv.ee

9. Liikmesriigi esindaja allkiri

Laine Jänes
Eesti Vabariigi kultuuriminister